

דברים שנאמרו בטקס קבלת החברות והחברים החדשים לאקדמיה
הלאומית הישראלית למדעים

דוד הראל

חנוכה 20.12.22

חברי וחברות אקדמיה יקרים, ובמיוחד אתם, החברות והחברים החדשים ובני משפחותיכם;

סגנית הנשיא פרופ' מרגלית פינקלברג, ראשי החטיבות, פרופ' סרג'יו הרט ופרופ' ידין דודאי;

הנשיאות לשעבר, פרופ' רות ארנון ופרופ' נילי כהן – ואגב, אני מתנצל כאן על שקטעתי את הרצף הנהדר של נשיאות, מהמין העוצמתי והנכון....

אורחים נכבדים, הן אלה שנמצאים כאן אתנו באולם והן אלה שצופים בנו בשידור חי מקוון.

חג החנוכה הוא חג של הארות, והנה לפנינו שלושה נרות – אולי תזכורת לכך שבריאית העולם נפתחה עם היווצרות האור בפסוק השלישי בספר בראשית: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר, וַיְהִי אֹר".

האם הכוונה הייתה לאור במובנו הבסיסי, זה שנועד לעזור לאדם, ולהאיר את דרכו בעולם? או שמא גם לאור הפנימי שבתוכו, שמניע אותו לפעול בתוך אותו עולם, ואז

יש לאור תפקיד הרבה יותר פעיל ואפקטיבי? כך או כך, אור מסמל את הטוב והחיובי, והוא משפיע לטובה על סביבתו. לא לחינם בני אדם טובים וחיוביים, שאפשר לראות עליהם מיד שהשפעתם טובה על סביבתם, מכונים לפעמים "אנשים מוארים".

באירוע הזה אשתקד, הזכרתי את אחת המחלוקות המפורסמות ביותר בתלמוד, בין בית הלל לבית שמאי, בעניין מספר הנרות שמדליקים בימי החנוכה:

"בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך.

ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך."

כלומר, לו נהגנו על פי בית שמאי, היינו מדליקים היום שישה נרות, ולא שלושה.

דברתי אז על כך שישנו הבדל מהותי בין ספירה יורדת, "מכאן ואילך פוחת והולך", בבחינת "בגדול החל ובקטן כלה", לספירה עולה, שמתחילה מהקטן, ומוסיפה והולכת. בספירה יורדת מציבים את היעד מראש, וסופרים את הזמן שנותר עד אליו. אך בספירה עולה אין יעד – או, יותר נכון, היעד אינו מוגבל.

מנקודת מבט זו, לרגע עצמו ישנה משמעות חשובה, בהיותו מסמן צעד נוסף קדימה. ומכיוון שאין יעד קשיח, כלומר אין חסם על מספר הצעדים, אין גבול תחום להתקדמות ואפשר להמשיך ולעלות, מעלה מעלה...

זהו שורש המחלוקת, ומהעובדה שהלכה נקבעה כבית הלל ניתן ללמוד שבעיקרון אפשר, וכדאי, לנוע, להשתפר ולהתקדם עוד ועוד.

כאן, באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, אנו נוהגים ללא כל ספק על פי שיטת בית הלל. מוסיפים והולכים: בכל שנה אנו בוחרים חברות וחברים חדשים, ובכך מגדילים ומעצימים את סך הכישורים של חברי האקדמיה, ואת עוצמתה המדעית כְּגוֹף.

אך השנה אנו מוסיפים והולכים עוד יותר – המתמטיקאים שבינינו היו אומרים שלא רק הפונקציה עולה אלא גם הנגזרת שלה גְדֵלָה – שהרי השנה זו הפעם הראשונה שלאקדמיה מצטרפים עשרה חברים וחברות חדשים, המספר המרבי האפשרי על פי התקנון שלנו, חמישה מכל חטיבה. הגענו למקסימום, משל היתה החנוכייה כולה כבר דולקת לפנינו, על כל נרותיה.

וכאילו כל זה אינו מספיק לנו, השנה אנו מוסיפים והולכים גם בהיבט המגדרי, דבר שמשמח אותנו באופן מיוחד: זאת השנה הראשונה שבה ישנו שוויון במספר החוקרות והחוקרים שנבחרו, וזאת, כדרכנו, בלי להתפשר אף כמלוא הנימה על האיכות המדעית הגבוהה ביותר האפשרית.

יש לנו השנה שני כימאים דגולים שעבדו ממש יחדיו במשך עשרות בשנים; נירופסיכולוגית, שמחקריה על רכישת שפה משלבים חינוך וקוגניציה; משפטן, שמחקריו מתפרסים ממשפט בינלאומי ועד להסדרי הדת של האוכלוסייה הערבית בישראל; פיזיקאית, שעוסקת בננוטכנולוגיה, במצב מוצק ובמגנטיות; מומחית בלימודי אסיה, שחלקים ממחקריה עוסקים בקהילות מוסלמיות ברחבי העולם; מדען שעוסק בתיאוריה של מדעי המחשב, אך שולח זרועות מחקר ארוכות גם לכלכלה

מתמטית; משפטנית שעבודותיה הקשורות לתכנון ערים ומקרקעין הם בעלי חשיבות בארץ ובחו"ל; מומחית מובילה שידיה רב לה בחקר הפיוט היהודי ושירת ימי הביניים; ובילוג, חתן פרס נובל, שפרץ דרך בחקר המכניזמים של שעתוק מולקולרי.

אם כן, ברכות חמות מקרב לב לכם, עשרת המופלאות והמופלאים שנבחרו השנה. על מעט ממה שהם עושים נשמע בהמשך, בקולם.

הגדלת מצבת חברי וחברות האקדמיה בתוספת פה ברוכה ורבת גוונים, מגדילה כמובן את יכולתנו לבצע את התפקידים שנקבעו לנו בחוק, הכוללים, למשל, העלאת קרנו של המדע הישראלי בארץ ובעולם והנגשתו לציבור הרחב.

אך תפקידנו המרכזי על פי חוק האקדמיה משנת 1961, והתוספות לו משנת 2010, הוא מתן ייעוץ ועזרה למקבלי ההחלטות – דהיינו לממשלה ולזרועותיה – בכל הנוגע למדע ולמחקר, ולתכנון מדעי. ומדובר כמובן במדע במובן הרחב של המילה, כפי שהוא מתבטא באופי ובמבנה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים: מדע הטבע והמדעים המדויקים, ובמידה שווה מדעי הרוח ומדעי החברה. ליבת העשייה המדעית/מחקרית שלנו שזורה בקידום מעמדם של המחקר, החינוך, ההשכלה, החשיבה המדעית-ביקורתית, והתתירה הנחרצת לאמת.

ובכן, או-טו-טו עומדת לקום ממשלה חדשה, ותחומי אחריותם של משרדי ממשלה רבים נוגעים ישירות לחלק זה של המנדט שלנו כאן באקדמיה. ביניהם

נמצאים כמובן משרד המדע, משרד הבריאות, המשרד לאיכות הסביבה, ומשרד החינוך (שתחת השר או השרה העומדים בראשו פועלת, למשל, המל"ג – המועצה להשכלה גבוהה), אך גם משרד האוצר, שאחראי להזרמת התקציבים לאינספור גופים שרלוונטיים לעניינינו, לרבות הות"ת (הוועדה לתכנון ולתקצוב של המל"ג), וכן גופים קריטיים נוספים המסונפים למשרד ראש הממשלה, כגון המל"ל (המועצה לביטחון לאומי).

עם כל אלה, ועם גופים ומוסדות אחרים, היו לנו עד היום קשרי עבודה ענפים ומרובי נושאים, שמתנהלים ברוח חיובית ועניינית, ומתוך הערכה וכבוד הדדיים.

בתוך ימים ספורים תושבע כנראה הממשלה החדשה. כרגע איננו יודעים בוודאות את זהותם של מי שיעמדו בראש המשרדים האלה – העשן הלבן עדיין לא נצפה – וכמו בכל שינוי, גם כאן רבים הם סימני השאלה המהותיים, וגם הדאגה.

עתידנו כמדינה מודרנית בעלת ערכים נאותים ועמוד שדרה מוסרי נשען במידה רבה על המחקר הרלוונטי בכל המדעים כולם, ועל הנגשתם לציבור הרחב. אנו נמשיך לטעון כי חברה מתוקנת אינה יכולה לשרוד ללא ידע בסיסי בנכסי תרבות ורוח והנחלתם, על ידי חינוך נאות וממוקד, גם לדורות הבאים.

יתכן שיהיה עלינו למצוא דרכים חדשות להתמודד עם פייק ניוז, אמונות שווא הנוגעות למדע, ובורות ולהג בענייני תרבות ורוח, ואנו נמלא בנחישות את תפקידנו לייעץ לממשלה גם בסוגיות אלה, מתוך אמונה עמוקה בחשיבותן ובחזון שמאחוריהן.

אני מרגיש חובה להצהיר כאן, נחרצות, שתורת האבולוציה אינה "פארסה" והמסקנות הנובעות ממנה לגבי ההומו ספיאנס אינן הזויות, בניגוד לדברים שנאמרו על ידי דמות משפיעה ומרכזית בתהליך מעשה המרכבה הנוכחי.

ובדומה, יש לומר שהעולם אינו שטוח, ושהמפץ הגדול אינו המצאה של כמה משוגעים.

אם נעבור לרגע לאגף השני של האקדמיה, למדעי הרוח והחברה, יש לומר ברורות שטולסטוי, שייקספיר, צ'כוב ואמילי דיקנסון לא בילו את חייהם ביצירת נדבכים חדשים של מלל משעמם; ובחלקת אלהים הקטנה שלנו הדבר נכון גם לעמוס עוז, דויד גרוסמן, מאיר שלו ואמיל חביבי.

גם טוב שיהיה ברור לכולי עלמא שפרויד, וויניקוט ויונג אינם סוכני שיווק מוכשרים של עבודה זרה, בדיוק כשם שבאך, מוצרט ורחמיניוב לא עסקו בייצור תענוגות אָזוטרִיים לאליטות.

משבר האקלים, קהל יקר, לא ייפתר על ידי חוני המעגל או באמצעות טקסי הריקודים של שבט האיטֶסו במזרח אפריקה. ובאופן דומה, גרסת 2.0 של נחש הנחושת או תהלכות ליטורגיות נוצריות לא יביסו את המגפה הבאה.

יש להניח שפה ושם, במסגרת עבודתנו בייעוץ לדרג המדיני, יהיה מאתגר לעמוד מול מכחישי מדע ומזלזלי תרבות ודעת. אך היו סמוכים בטוחים שמצדנו נעשה הכל – אבל **הכל** – כדי למלא בנאמנות אין קץ את התפקידים שיועדו לנו על פי חוק האקדמיה, בתקווה לשיתוף פעולה מלא גם עם חברי הממשלה החדשה.

נילחם על כך שבמדע ובמחקר יהיה שיווין הזדמנויות לכל, ללא הבדלי דת, גזע, ושיוך פוליטי או מגדרי; שלכל הלומדים, המלמדים, החוקרים, המרצים והוגי הדעות תהיה חירות מחשבה מלאה, שתאפשר חתירה מתמדת אחר האמת המדעית – זאת שמבוססת על ספקנות בריאה, עובדות, תצפיות וניסויים, ותהליכי הסקת מסקנות באמצעים לוגיים ברי קיימא.

וברוח חג החנוכה, נעשה גם כל שביכולתנו כדי להפיץ מבפנים החוצה את אור המחשבה והדעת.

אני מתחייב לעשות כמיטב יכולתי כדי להוביל את כל אלה באופן אחראי ורציני, כיאה למי שמשרת בגוף ממלכתי, אשר טובת המדינה ועוצמתה המדעית, התרבותית והערכית בראש מעייניו.

אז שוב, מזל טוב וברכות חמות לכם עשרת הנבחרות והנבחרים החדשים, ובסימן "מכאן ואילך מוסיף והולך" אני מאחל לכולכם חג חנוכה שמח ולאקדמיה כולה שתלך מחיל אל חיל.

רצוני להודות למנחה שלנו הערב, נטע אחיטוב, ולצוות האקדמיה המצוין שהכין את האירוע: נעמה שילוני, כוכי מימרן, מיכאל זגורי, דגנית עזר, ורבקה גבריאלי, וכל אלה בהובלתה של המנכ"לית שלנו, גליה פינצי.

תודה רבה.